

Žaloby „wrongful life“ z pohledu izraelského práva

Autor: Mgr. Alžběta Krausová

Pracoviště: Ústav státu a práva AV ČR, v.v.i.

Abstract: This paper is devoted to the issue of “wrongful life” claims in Israeli law. Its aim is to show the reasons why it was made possible to accept such claims and to describe the development of the problem. First of all, the paper provides a general introduction to the problematic of wrongful life and wrongful birth claims. Next, Israeli and namely Jewish cultural background are described with a particular focus on the specific approach to promotion of life and procreation including the approach to disabled people and related human rights. The following chapter provides an overview of the development of legal approach to the problem focusing on three crucial cases, namely the case *Zeitsov v. Katz* (1986), the case *R.V. v. Maccabi Healthcare Services (HMO)*, (2008), and the joint case *Hammer* (2012). The chapter shows that there has been a major shift from the initial reasoning when the Israeli Supreme Court allowed acceptance of wrongful life claims based on an assumption that some lives are not worthy to be lived to the approach that life as such cannot be considered as harm no matter how difficult it may be. Later, a brief critical assessment of the Israeli approach is provided. The paper concludes with a statement that a modern technological development also contributed to the outlined ideological shift.

Key words: wrongful life, wrongful birth, Israel, claims, value of a human life, prenatal tests, right to life, medical law

I. Úvod¹

Žaloby „wrongful life“,² kterými se postižené dítě domáhá náhrady újmy za to, že se narodilo a musí žít odlišný život než ostatní lidé, představují závažný etický, filozofický a právní problém. Ten se v podstatě týká řešení klasické hamletovské otázky „Být či nebýt?“ nebo spíše její verze ptající se, zda „nebýt“ je za určitých podmínek lepší než „být“.

Z právního hlediska většina států světa žaloby tohoto typu odmítá. Výjimkou je mimo jiné stát Izrael, který až donedávna nároky na odškodnění za vlastní narození s postižením připouštěl. Cílem tohoto příspěvku je nastínit argumentaci a vývoj posuzování problematiky žalob „wrongful life“,³ které jsou úzce spojené s posuzováním kvality a hodnoty lidského života, izraelským Nejvyšším soudem v období od roku 1986 do přelomového rozsudku v roce 2012 a následně představenou argumentací kriticky ohodnotit.

Tento článek se nejprve zaměří na samotný původ problému, neboli na důvody, proč obecně vznikly žaloby typu „wrongful life“ a vysvětlí i podstatu žalob „wrongful birth“. Dále článek představí kulturní pozadí, na jehož základě se vyvinula speciální izraelská judikatura řešící tento typ žalob. Následně bude popsán vývoj a argumentace při posuzování problému izraelským soudem a tento přístup bude zhodnocen vlastníma očima autorky. Závěrem se článek pokusí obhájit tezi, že izraelské právo je formováno tak, aby bylo dosaženo uchování a rozvoj národa jako celku. Význam hodnoty lidského života se v něm vyvíjí s ohledem na možnost přispění jednotlivce celku. Vzhledem k rozvoji technologií a možností uplatnění potenciálu jednotlivce se tak změnil i přístup k hodnotě lidského života.

II. Původ problému

Žaloby „wrongful life“ se v právním světě začaly objevovat přibližně od poloviny 20. století a v té době se jednalo o naprosto neslýchanou věc.⁴ Podstatou žaloby bylo tvrzení žalujícího dítěte o odpovědnosti rodiče za to, že jej nechali narodit se s fyzickým nebo sociálním⁵ handicapem.⁶ Logicky

¹ Dílo vzniklo s podporou na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace Ústavu státu a práva Akademie věd ČR, v. v. i. (RVO: 68378122).

² Oficiální český termín pro žalobu „wrongful life“ neexistuje. Volně by se dalo hovořit o „žalobě za nechtěný život“. Česká odborná literatura však běžně používá anglický termín.

³ Hebrejským termínem pro žalobu „wrongful life“ je termín הדלוה הלוועב, který se dá do češtiny volně přeložit jako delikt spojený s počítím (příp. rozmnožováním). Tento termín označuje jak žalobu „wrongful life“, tak i žalobu „wrongful birth“. Viz odkazy z anglických termínů „Wrongful life“ a „Wrongful birth“ na Wikipedii, které oba směřují na stejný hebrejský termín http://he.wikipedia.org/wiki/הדלוה_הלוועב.

⁴ Viz TEDESCHI, G. On Tort Liability for "Wrongful Life". *Israel Law Review*, 1966, Vol. 1, No. 4, s. 513. Citovanými případy jsou rozhodnutí italského soudu ze dne 31. července 1950 týkající se uznání škody způsobené přenosem nemoci syfilis na dítě tím, že rodiče zapříčinili jeho narození, a dále naprosto opačné německé rozhodnutí z 14. června 1951, které podobnou škodu neuznalo na základě argumentu otce, že nebýt početí, při kterém došlo k přenosu choroby, nebylo by ani žalobce.

⁵ Sociálním handicapem je v tomto smyslu narození mimo zákonné manželství a s ním související následky ve společenském životě.

vzato, narozené dítě touto žalobou tvrdilo, že by pro něj bylo lepší se nenarodit, než pak celý život trpět určitým handicapem. Podle něj měli rodiče tuto skutečnost předpokládat a zabránit tak následnému utrpení dítěte. Dítě v podstatě vinilo své rodiče z nezodpovědného rozmnožování.

Pro tehdejší společnost šlo o poměrně šokující tvrzení. Vlastní reprodukce byla totiž téměř vždy považována za hlavní úkol každého člověka, a to v zájmu udržení přežití vlastního druhu. Z biologického hlediska dokonce existuje pouze jedna hlavní hnací síla biologického organismu, kterou je snaha „maximalizovat počet kopií vlastních genů přenesených na další generaci“.⁷ Od tohoto základního nutkání se pak odvíjí celá řada typů uvažování, chování a projevů respektovaných v různých normativních sociálních systémech. Pro realizaci uvedeného nutkání v nejvyšší možné míře člověk obecně zejména touží rozmnožit se, žít co nejdéle a zůstat v co nejlepším zdravotním stavu.⁸

Možná právě tato touha po maximálně dobrém zdravotním stavu vedla k novému typu společenského uvažování, jež bylo mimo jiné umožněno i pokrokem v medicíně a technologiích umožňujících prenatalní diagnostiku a určení, zda se dítě narodí zdravé nebo s postižením. Dřívější neznalost a nemožnost určit stav zdraví dítěte v době od jeho početí až do narození dávala prostor úvahám, podle kterých je věcí osudu, s jakými předpoklady pro život se dítě narodí. Manželství bylo náboženstvím považováno za posvátné a jeho hlavní úlohou bylo právě zplození potomstva. Zdraví či postižení dítěte bylo v té době čistě v rukou Božích.

Již zmíněný technologický rozvoj však zapříčinil, že nově dostali budoucí rodiče možnost rozhodnout se o tom, zda v případě, že je u dítěte identifikováno určité postižení před narozením, nechají dané dítě se narodit, nebo zvolí ukončení jeho života ještě před jeho porodem. Jsou tak postaveni před dilema, jehož řešení zahrnuje zvážení mnoha praktických faktorů, ale i morálních otázek.⁹ Typickou otázkou je, zda je morální nechat své dítě trpět. Samotné náboženství obsahuje s ohledem na tuto problematiku vnitřní rozpor, a to podporu porodnosti, která čelí požadavku zabránit utrpení ostatních osob.¹⁰ Řešení této otázky vždy závisí na samotných rodičích. Často ale závisí i na doporučeních lékařů, která jsou pro mnohé páry rozhodující.

⁶ Viz TEDESCHI, G. On Tort Liability for "Wrongful Life". *Israel Law Review*, 1966, Vol. 1, No. 4, s. 513.

⁷ Viz SAPOLSKY, Robert. *Biology and Human Behavior: The Neurological Origins of Individuality. Part I*. 2. vydání. The Teaching Company, 2005, s. 45.

⁸ S ohledem na empirická data samozřejmě existují výjimky, kdy se člověk vyznačuje tzv. sebezničujícím chováním. Takovéto nezdravé modely jednání jsou způsobeny zejména abnormalitami při porodu nebo zkušenostmi se sociálním vyloučením. Viz např. JACOBSON, B. – EKLUND, G. – HAMBERGER, L. – LINNARSSON, D. SEDVALL, G. – VALVERIUS, M. Perinatal origin of adult self-destructive behavior. *Acta Psychiatrica Scandinavica* [online]. 1987, Vol. 76, No. 4, s. 364–371 [cit. 2014-02-12]. Dostupné z: <doi:10.1111/j.1600-0447.1987.tb05620.x> nebo TWENGE, Jean M. – CATANESE, Kathleen R. – BAUMEISTER, Roy F. Social exclusion causes self-defeating behavior. *Journal of Personality and Social Psychology* [online]. 2002, Vol. 83, No. 3, s. 606–615 [cit. 2014-02-12]. Dostupné z: <doi:10.1037/0022-3514.83.3.606>.

⁹ Rodiče se mohou potýkat s otázkami typu: Budeme schopni se o takové dítě náležitě postarat? Nakolik taková péče ovlivní náš osobní život? Bude možnost mít další, tentokrát zdravé dítě? Pomůže nám společnost v péči o takové dítě? Nebudeme nakonec litovat svého rozhodnutí?

¹⁰ Viz TEDESCHI, G. On Tort Liability for "Wrongful Life". *Israel Law Review*, 1966, Vol. 1, No. 4, s. 515–516.

V souvislosti s lékařskými konzultacemi je nutné zmínit i vznik druhého typu žalob, kterými jsou tzv. „wrongful birth“ žaloby. Těmito žalobami žalují rodiče, jimž bylo upřeno právo svobodně se rozhodnout o ukončení těhotenství. V takovéto žalobě rodiče tvrdí, „že radši, než aby vychovávali postižené dítě, by dali přednost ukončení těhotenství, avšak tato volba a možnost učinit tak jim byla upřena“.¹¹ Většinou jde o případy, kdy byla provedena chybná prenatalní diagnostika, a rodiče byli informováni, že dítě se narodí zcela zdravé. Přitom však vyjádřili svou vůli provést potrat v případě, kdyby se dítě mělo narodit s postižením.

Problematika žalob „wrongful life“ a „wrongful birth“ je v Izraeli úzce spjata s náboženstvím, dějinami a kulturou židovského národa. Pro plné pochopení přístupu práva je třeba alespoň stručně přiblížit místní názory a specifické problémy.

III. Kulturní pozadí Izraele

Izrael je zemí, jejíž převážnou část populace tvoří židé. Jejich vztah k mateřství a podpoře porodnosti se zakládá na náboženském vyznání a na vlastních dějinách, které jsou již od počátku poznamenány boji o vlastní samostatnost, identitu a přežití vůbec. Ve 20. století došlo v židovském národě k obrovské genocidě a i od ustanovení židovského státu se židé neustále potýkají s válečnými konflikty a teroristickými útoky z okolních států.¹² S ohledem na náboženské příkazy a vlastní ohrožení, panuje v Izraeli celospolečenský názor, který maximálně podporuje porodnost. V trestním zákoně je dokonce zakázána možnost svobodného zvolení potratu.¹³

S ohledem na náboženský zákaz smíšených sňatků mezi židy a lidmi jiného náboženského vyznání, který byl po celá staletí převážně respektován a který je nyní reflektován i v samotném právním řádu Izraele, došlo rozmnožováním v relativně uzavřené skupině obyvatel ke zvýšení možnosti výskytu určitých genetických dispozic způsobujících vážné nemoci a postižení. Tento jev je patrný zejména u aškenázských židů.¹⁴

¹¹ Viz MOR, Sagit. The Dialectics of Wrongful Life and Wrongful Birth Claims in Israel: A Disability Critique. In: Austin Sarat (ed.). *Studies in Law, Politics, and Society (Studies in Law, Politics, and Society, Volume 63)*. Bingley: Emerald Group Publishing, 2014, s. 121. V originále: „rather than raise a disabled child, they would have preferred to terminate the pregnancy, however the choice and opportunity to do so was denied to them.“

¹² Viz REMENNICK, Larissa. The quest for the perfect baby: why do Israeli women seek prenatal genetic testing? *Sociology of Health & Illness*. 2006, Vol. 28, No. 1, s. 21–53.

¹³ Jedná se o § 313 izraelského trestního zákona. Viz MOR, Sagit. The Dialectics of Wrongful Life and Wrongful Birth Claims in Israel: A Disability Critique. In: Austin Sarat (ed.). *Studies in Law, Politics, and Society (Studies in Law, Politics, and Society, Volume 63)*. Bingley: Emerald Group Publishing, 2014, s. 113–146.

¹⁴ Jedná se o židovské komunity, které mají svůj původ ve střední a východní Evropě. V těchto komunitách je zvýšený výskyt např. fragilního X chromozomu, nemoci Canavanové, Gaucherovy nemoci nebo Bloomova syndromu.

Kromě podpory porodnosti, která je v porovnání s ostatními státy velmi vysoká,¹⁵ se tak s ohledem na zvýšené riziko přenosu genetické vady, veřejně propagují prenatalní testy. Narození postiženého dítěte společnost považuje za neštěstí a na takto narozené dítě je pohlíženo jako na břemeno. Izraelská společnost postižené lidi často ostrakizuje.¹⁶ Rodiče jsou nepřímo považováni za zodpovědné a čelí v podstatě hrozbě, že nebudou dostatečně podporováni státem při výchově svého postiženého dítěte. Takto nastavený mechanismus vlastně nepřímo nutí budoucí rodiče pečlivě zvážit narození postiženého dítěte a plánovat svůj budoucí rodinný život a nepřímo i budoucnost vlastního národa.

Tomuto kulturnímu nastavení odpovídá i přístup k potratům, které jsou všeobecně zakázány, ale v několika výjimečných případech jsou povoleny. Konkrétně se jedná o: 1) případ, kdy o potrat žádá žena, jejíž věk je nižší než zákonný věk pro uzavření manželství, nebo jejíž věk je vyšší než 40 let, 2) případ, kdy je zdraví samotné těhotné ženy v nebezpečí, 3) případ, kdy dítě bylo počato za problematických okolností (např. bylo důsledkem znásilnění, incestu nebo mimomanželského pohlavního styku) a 4) případ, kdy existuje možnost narození fyzicky nebo mentálně postiženého dítěte. V uvedených případech může žena požádat o potrat. Její případ standardně posuzuje Výbor pro ukončení těhotenství, jehož souhlas je pro provedení zákroku nezbytný. Statistiky však ukazují, že průměrně 98–99 % žádostí o potrat bývá schváleno.¹⁷

I přes všechna uvedená preventivní opatření a odmítavý společenský přístup, se v Izraeli rodí postižené děti. V roce 2003 trpělo z celkové populace dětí ve věku do 18-ti let určitou poruchou 7,7 % dětí, přičemž 4 % dětí trpělo poruchami učení a chování a zbývající 3,7 % jiným postižením, např. hluchotou, paralýzou nebo mentální retardací.¹⁸ Přístup k takto postiženým lidem byl v minulosti velmi krutý a oficiálně se změnil až v roce 1996, kdy v případě postiženého chlapce jménem Shahar Botzer, kterému byl s ohledem na jeho fyzické postižení odepřen přístup do školy, izraelský Nejvyšší soud poprvé rozhodl, že se práva postižených osob být plně součástí společnosti odvozují od

¹⁵ Např. in vitro fertilizace je v Izraeli hrazena ze státních zdrojů. Žena, která neporodí dítě, je ve společnosti stigmatizována a jedinou omluvou jí může být neúspěšný (často i několikanásobný) pokus o umělé oplodnění. Viz REMENNICK, Larissa. The quest for the perfect baby: why do Israeli women seek prenatal genetic testing? *Sociology of Health & Illness*. 2006, Vol. 28, No. 1, s. 21–53.

¹⁶ Viz REMENNICK, Larissa. The quest for the perfect baby: why do Israeli women seek prenatal genetic testing? *Sociology of Health & Illness*. 2006, Vol. 28, No. 1, s. 21–53 a MOR, Sagit. The Dialectics of Wrongful Life and Wrongful Birth Claims in Israel: A Disability Critique. In: Austin Sarat (ed.). *Studies in Law, Politics, and Society (Studies in Law, Politics, and Society, Volume 63)*. Bingley: Emerald Group Publishing, 2014, s. 113–146.

¹⁷ Viz MOR, Sagit. The Dialectics of Wrongful Life and Wrongful Birth Claims in Israel: A Disability Critique. In: Austin Sarat (ed.). *Studies in Law, Politics, and Society (Studies in Law, Politics, and Society, Volume 63)*. Bingley: Emerald Group Publishing, 2014, s. 113–146.

¹⁸ Viz SANDLER-LOEFF, Avital et al. People with Disabilities in Israel: Facts and Figures. In: *JDC-Israel and JDC-Brookdale Institute* [online]. October 2003 [2013-06-19]. Dostupné z: <http://www2.jdc.org.il/files/disability/publications/facts_and_figures_english.pdf>.

základních lidských práv.¹⁹ Od té doby se přístup izraelské společnosti k postiženým lidem postupně mění.

IV. Vývoj právního posuzování problému v Izraeli

Jak již bylo výše uvedeno, Izrael je země, v jejímž právu se s ohledem na minulost národa a náboženské vyznání výrazně odráží podpora života, porodnosti a omezení potratů. V Izraeli není navíc uznáváno ani právo na eutanazii. Zdá se tedy být až paradoxní, že Izrael patřil mezi státy, které žaloby „wrongful life“ akceptují.

Možnost podávat tento typ žalob otevřel přelomový případ *Zeitsov v. Katz* (1986), který od té doby patří k jednomu z nejdiskutovanějších soudních případů v této oblasti. Jednalo se o případ, kdy se žena rozhodla konzultovat lékaře ohledně přenosu genetické nemoci (konkrétně Hunterova syndromu), která se vyskytovala v jejich rodině, na své dítě. Lékař po provedení testů ženě sdělil, že se těhotenství nemusí obávat a že její dítě se narodí zdravé. Žena jasně vyjádřila svou vůli dítě neporodit, pokud by dítě mělo mít gen, který by v budoucnu zapříčinil rozvinutí Hunterovy nemoci. Lékař ženu ujistil, že je dítě naprosto zdravé. Po narození však bylo zjištěno, že ve skutečnosti dítě uvedený gen má. Později dítě skutečně onemocnělo.

Rodiče následně lékaře žalovali svým jménem a jménem dítěte. Případ se po dvou odvoláních dostal až před Nejvyšší soud. Zde o něm rozhodovalo pět soudců, přičemž čtyři z nich nárok žalobců uznali a jeden soudce nárok neuznal. Tím byl soudce Goldberg, který svůj odlišný názor odůvodnil tím, že o otázce smyslu života a smrti nemohou rozhodovat právníci, ale měla by být spíše ponechána k posouzení filosofům a teologům.²⁰ Zbývající čtyři soudci, kteří nárok uznali, zaujali dva různé přístupy:²¹ restriktivní a liberální.

Podle dvou soudců zaujímajících restriktivní přístup (názor byl formulován soudcem Ben-Poratem) lze říci, že v určitých případech je pro člověka skutečně lepší se nenarodit. Kritériem pro toto rozhodnutí je jednak „zavedená společenská praxe“, jednak „objektivní standard rozumného člověka“.

Liberální přístup formulovaný soudcem Barakem naproti tomu nároky žalujících uznal s argumentem, že v těchto žalobách se neporovnává bytí s nebytím, ale život s postižením se porovnává s žitím normálního života. Za chráněný zájem považoval žití plnohodnotného života. Cílem uznání

¹⁹ Viz FELDMAN, Dina. Human Rights of Children with Disabilities in Israel: The Vision and the Reality. *Disability Studies Quarterly* [online]. 2009, Vol. 29, No. 1, [cit. 2013-06-19]. Dostupné z: <<http://dsq-sds.org/issue/view/8>>.

²⁰ Soudce Goldberg zde citoval americký případ *Speck v. Finegold* (1979). Viz. HEYD, David. Are Wrongful Life Claims Philosophically Valid - A Critical Analysis of a Recent Court Decision. (*Zeitsov v. Katz* (1986) 40(ii) P.D. 85). *Israel Law Review*. 1986, Vol. 21, No. 3 and 4, s. 583.

²¹ Viz MOR, Sagit. The Dialectics of Wrongful Life and Wrongful Birth Claims in Israel: A Disability Critique. In: Austin Sarat (ed.). *Studies in Law, Politics, and Society (Studies in Law, Politics, and Society, Volume 63)*. Bingley: Emerald Group Publishing, 2014, s. 113–146.

podobného nároku bylo podle soudce poskytnout kompenzaci tak, aby postižené dítě bylo schopno žít život tak, jak by ho bylo žilo bez postižení.

S ohledem na argumentaci v případě *Zeitsov* se tak v Izraeli otevřel prostor k podávání žalob „wrongful life“. Stalo se tak i navzdory tomu, že odůvodnění v tomto případě se vyznačovalo několika logickými a právními chybami. Zásadní logickou chybou bylo srovnávání života postiženého dítěte s normálním životem, který ovšem pro dítě nebyl alternativou. Další chybou, tentokrát čistě právní, bylo neodlišení dvou různých typů nároků (nároků rodičů a nároků dítěte), v jehož důsledku došlo ke sloučení žaloby „wrongful life“ a žaloby „wrongful birth“. Tato žaloba se celosvětově uznává jako opodstatněná. Právě tento právní zmatek vedl k faktickému uznávání žalob „wrongful life“.²²

Postupem času byl v Izraeli rozhodován poměrně vysoký počet případů žalob „wrongful life“. Judikatura směřovala zejména k tomu klasifikovat onemocnění, která jsou natolik vážná, že by v případě jejich výskytu bylo lepší se nenarodit. Za tato onemocnění byl považován např. Downův syndrom, spina bifida, syndrom fragilního X chromozomu, slepota, nebo absence horních končetin.

V průběhu rozhodovací praxe docházelo k dalšímu ztotožňování nároků „wrongful life“ a „wrongful birth“. Například v případech *Ploni v. Dr. Kassif* (2007) a *Siddi v. Clalit Health Services (HMO)*, (2005) soud v podstatě předpokládal, že zájmy postiženého dítěte a jeho rodičů jsou stejné.²³

K prvnímu rozlišení nároků „wrongful life“ a „wrongful birth“ došlo v Izraeli až v roce 2008 v případě *R.V. v. Maccabi Healthcare Services (HMO)*, (2008), kdy se dítě narodilo bez jedné horní končetiny a s lehkým postižením srdce. V tomto případě soud odmítl nárok dítěte, ale uznal nárok rodičů a při odůvodnění použil dvojestupňový test. Jeho prvním kritériem je předpoklad povolení potratu v daném případě Výborem pro ukončení těhotenství a druhým kritériem fakt, že by rodiče potrat zvolili, pokud by měli tu možnost.²⁴

Sérii případů žalob „wrongful life“ prolomil až v roce 2012 spojený případ *Hammer*. Tento případ důsledně odlišil dříve směřované nároky a stanovil, že do budoucna není možné žalovat náhradu škody za umožnění vlastního narození. Takovéto žaloby byly shledány nemorálními, a to proto, že ve své podstatě implikují podřadné postavení postižených osob ve společnosti. V případě *Hammer* bylo poprvé odkázáno na zákon o rovných právech postižených osob přijatý v Izraeli v roce 1998. Soudce Rivlin odůvodnil své rozhodnutí v odstavcích 26 a 27 rozhodnutí následovně:

„Osoba se rodí jako obraz Boha. Jakmile se narodí, její důstojnost a svátost jejího života by měla být chráněna. Neexistuje způsob, jak ohodnotit její život, ať je jakkoli složitý. Nelze ohodnotit její život, ať je její postižení jakékoli. Život je nejvyšší hodnotou – pro všechny. [...] podle našeho společenského

²² Tamtéž.

²³ Tamtéž.

²⁴ Tamtéž.

chápání a v rámci našich morálních zásad a s ohledem na moc našich právních principů – definování života osoby s postižením jako „škody“ je nevhodné, nemorální a nepřípustné.“²⁵

Případ *Hammer* tedy znamenal v systému izraelského práva přelomové rozhodnutí. Od roku 2012 tak v Izraeli není možné podat žalobu typu „wrongful life“. Nadále je však možné žalovat „wrongful birth“. Rodiče tak mohou žalovat náhradu škody a moci tak zabezpečit vlastní dítě. Tímto rozhodnutím se však i nadále přenáší společenské chápání toho, že rodiče by měli být kompenzováni za narození postiženého dítěte.

V. Kritika přístupu

Vývoj izraelského přístupu k rozhodování ve věcech náhrady škody za vlastní život poskytuje velmi zajímavý pohled na celý problém. Kulturní specifika židovského národa, jehož náboženské právo Halacha například stanoví, že se „slepá osoba považuje za mrtvou osobu“,²⁶ zdůrazňují ostrý kontrast s evropským přístupem založeným na všeobecném respektu k základním lidským právům a propagujícím rovnost. I s ohledem na drastickou minulost židovského národa, jeho snahu o přežití a zachování se v co možná nejzdravější formě, se z českého pohledu zdá takovýto přístup k postiženým lidem velmi krutý. S ohledem na nově se rozvíjející možnosti uplatnění postižených lidí ve společnosti by se dokonce dalo říci, že šlo až do nedávné změny o přístup zpátečnický a nehumánní. Člověk byl považován za pouhý nástroj pro plnění společenských funkcí. Naštěstí se izraelský přístup v posledních letech změnil a lze tak nyní hovořit o pozitivním vývoji směřujícím k uznání menšin a odlišností.

Co se týče samotného práva a právní analýzy, případ *Zeitsov v. Katz* (1986) byl kritizován a hodnocen mnoha akademiky, soudci a právníky.²⁷ Logické nedostatky odůvodnění a směšování žalobních petičí již byly popsány výše. Kromě těchto problémů však osobně spatřuji ještě několik kritických bodů.

Prvním z nich je nedostatečná právní analýza uplatnění vůle subjektu. Ve zmíněných případech totiž soud předpokládal vůli nenarozeného dítěte a vinil lékaře z toho, že nechal dítě se narodit. Tento přístup je podle mého názoru chybný a neopodstatněný. Subjekt, který žaluje škodu za vlastní narození, totiž prokazuje svou vůli žít. V případě, kdy by pro něj život představoval přílišné utrpení a on sám by považoval za lepší než žít, mohl by se uchýlit ke kvalitativně jinému řešení a svůj život prostě ukončit. Pokud ale volí život, pak podle mého názoru jasně deklaruje svou vůli a své hodnoty.

²⁵ Rozhodnutí *Hammer* (2012), § 26 a § 27. Cit. a přeloženo z MOR, Sagit. *The Dialectics of Wrongful Life and Wrongful Birth Claims in Israel: A Disability Critique*. In: Austin Sarat (ed.). *Studies in Law, Politics, and Society (Studies in Law, Politics, and Society, Volume 63)*. Bingley: Emerald Group Publishing, 2014, s. 113–146.

²⁶ Cit. a přeloženo z MOR, Sagit. *The Dialectics of Wrongful Life and Wrongful Birth Claims in Israel: A Disability Critique*. In: Austin Sarat (ed.). *Studies in Law, Politics, and Society (Studies in Law, Politics, and Society, Volume 63)*. Bingley: Emerald Group Publishing, 2014, s. 113–146.

²⁷ Viz např. HEYD, David. Are Wrongful Life Claims Philosophically Valid – A Critical Analysis of a Recent Court Decision. (*Zeitsov v. Katz* (1986) 40(ii) P.D. 85). *Israel Law Review*. 1986, Vol. 21, No. 3 and 4, s. 574–590, nebo SHAPIRA, Amos. 'Wrongful life' lawsuits for faulty genetic counselling: should the impaired newborn be entitled to sue? *Journal of Medical Ethics*. 1998, Vol. 24, No. 6, s. 369–375.

Připouštím, že jde o poměrně drastické odůvodnění vůle daného subjektu, ovšem vůle pokračovat i ve složitém životě je velmi výmluvná a bude založena na určitých pozitivních, která postižená osoba ve svém životě prožívá. Žaloby „wrongful life“ pak v tomto kontextu jen představovaly určitý instrument, jak přenést odpovědnost a péči i na další subjekty, které by mohly postiženého finančně podpořit, když tuto pomoc nezajišťuje dostatečně stát.

Posledním bodem, který bych chtěla v souvislosti s vůlí osoby v takovéto situaci zmínit, je, že z logického hlediska by se mohly žaloby v podstatě rovnat ex-post udělenému právu na eutanazii. Má-li být vůle narozené osoby brána v potaz, pak uznání nároku na možnost zvolit si nenarození de facto dává člověku právo rozhodovat nad ukončením vlastního života. Eutanazie, již lze postavit na roveň tomuto právu, je ale izraelským právem zakázána.

VI. Závěr

Jak již bylo předestřeno výše, izraelský, potažmo židovský přístup k životu se liší od přístupu, který je běžný v Evropě. Důvodem jsou dějiny a obrovská ztráta, která židovský národ postihla zejména ve 20. století. Soudržnost, snaha znovu vybudovat ztracené hodnoty a prosperovat v budoucnu představují hlavní hnací síly této společnosti. Přístup „genetické zodpovědnosti“ je brán velmi vážně. Zájmy národa jako celku jsou postaveny nad zájmy jednotlivce. Izraelské právo je proto formováno tak, aby bylo dosaženo uchování a rozvoj celého národa. Reflektuje náladu ve společnosti, která se snaží být vzdělaná na vysoké úrovni, vysoce produktivní a především samostatná a obranyschopná. Posuzování významu hodnoty lidského života se v Izraeli vyvíjí s ohledem na možnost přispění jednotlivce celku. Až donedávna žily postižené osoby na okraji společnosti a představovaly pro ni břemeno.

Situace se ovšem změnila, a to ze dvou důvodů. Zaprvé, s ohledem na potřebnou diplomatickou i faktickou podporu jiných států při chránění se před okolními nepřátelskými státy se Izrael snaží přiblížit celosvětovému společenství přijetím stejných právních standardů. Od roku 1990 a intenzivněji od roku 1998 se tak zaměřuje na zaručení rovnosti postiženým osobám, a to na základě ratifikace mezinárodních dokumentů o lidských právech a zákazech diskriminace.²⁸ Druhým důvodem je fakt, že izraelský soukromý sektor konečně objevil ekonomický potenciál postižených osob.²⁹ K tomu přispěl právě i rozvoj technologií umožňujících začlenění postižených osob do „normální“ společnosti.³⁰

²⁸ Viz FELDMAN, Dina. Human Rights of Children with Disabilities in Israel: The Vision and the Reality. *Disability Studies Quarterly* [online]. 2009, Vol. 29, No. 1, [cit. 2013-06-19]. Dostupné z: <<http://dsq-sds.org/issue/view/8>>.

²⁹ Tamtéž.

³⁰ Viz např. WISE, Paul H. Emerging Technologies and Their Impact on Disability. *The Future of Children*. 2012, Vol. 22, No. 1, s. 169–191 nebo HOLLIER, Scott Emery. *The Disability Divide: A Study into the Impact of Computing and Internet-related Technologies on People who are Blind or Vision Impaired*. Perth, 2007, 280 s. Disertační práce na Faculty of Media, Society and Culture, Curtin University of Technology.

Vzhledem k rozvoji možností uplatnění potenciálu jednotlivce se tak v Izraeli oficiálně změnil i přístup k hodnotě lidského života.

REFERENČNÍ SEZNAM:

FELDMAN, Dina. Human Rights of Children with Disabilities in Israel: The Vision and the Reality. *Disability Studies Quarterly* [online]. 2009, Vol. 29, No. 1, [cit. 2013-06-19]. Dostupné z: <<http://dsq-sds.org/issue/view/8>>.

HEYD, David. Are Wrongful Life Claims Philosophically Valid – A Critical Analysis of a Recent Court Decision. (Zeitsov v. Katz (1986) 40(ii) P.D. 85). *Israel Law Review*. 1986, Vol. 21, No. 3 and 4, s. 574–590.

HEYD, David. *Genethics: Moral Issues in the Creation of People*. Berkeley: University of California Press, 1992.

HOLLIER, Scott Emery. *The Disability Divide: A Study into the Impact of Computing and Internet-related Technologies on People who are Blind or Vision Impaired*. Perth, 2007, 280 s. Disertační práce na Faculty of Media, Society and Culture, Curtin University of Technology.

JACOBSON, B. – EKLUND, G. – HAMBERGER, L. – LINNARSSON, D. – SEDVALL, G. – VALVERIUS, M. Perinatal origin of adult self-destructive behavior. *Acta Psychiatrica Scandinavica* [online]. 1987, Vol. 76, No. 4, s. 364–371 [cit. 2014-02-12]. Dostupné z: <[doi:10.1111/j.1600-0447.1987.tb05620.x](https://doi.org/10.1111/j.1600-0447.1987.tb05620.x)>.

MOR, Sagit. The Dialectics of Wrongful Life and Wrongful Birth Claims in Israel: A Disability Critique. In: Austin Sarat (ed.). *Studies in Law, Politics, and Society (Studies in Law, Politics, and Society, Volume 63)*. Bingley: Emerald Group Publishing, 2014, s.113–146.

REMENNICK, Larissa. The quest for the perfect baby: why do Israeli women seek prenatal genetic testing? *Sociology of Health & Illness*. 2006, Vol. 28, No. 1, s. 21–53.

RIMMERMAN, Arie – ARATEN-BERGMAN, Tal, – AVRAMI, Shirley – AZAIZA, Faisal. Israel's Equal Rights for Persons with Disabilities Law: Current Status and Future Directions. *Disability Studies Quarterly* [online]. 2005, Vol. 25, No. 4, [cit. 2013-06-19]. Dostupné z: <<http://dsq-sds.org/issue/view/31>>.

SANDLER-LOEFF, Avital et al. People with Disabilities in Israel: Facts and Figures. In: *JDC-Israel and JDC-Brookdale Institute* [online]. October 2003 [2013-06-19]. Dostupné z: <http://www2.jdc.org.il/files/disability/publications/facts_and_figures_english.pdf>.

SAPOLSKY, Robert. *Biology and Human Behavior: The Neurological Origins of Individuality. Part I*. 2. vydání. The Teaching Company, 2005.

SHAPIRA, Amos. 'Wrongful life' lawsuits for faulty genetic counselling: should the impaired newborn be entitled to sue? *Journal of Medical Ethics*. 1998, Vol. 24, No. 6, s. 369–375.

TEDESCHI, G. On Tort Liability for "Wrongful Life". *Israel Law Review*. 1966, Vol. 1, No. 4, s. 513–538.

TWENGE, Jean M. – CATANESE, Kathleen R. – BAUMEISTER, Roy F. Social exclusion causes self-defeating behavior. *Journal of Personality and Social Psychology* [online]. 2002, Vol. 83, No. 3, s. 606–615 [cit. 2014-02-12]. Dostupné z: <doi:10.1037/0022-3514.83.3.606>.

WISE, Paul H. Emerging Technologies and Their Impact on Disability. *The Future of Children*. 2012, Vol. 22, No. 1, s. 169–191.